

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 2 5 1 5 1 1 1 2

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Ponedeljek, 9. junij 2025 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese naliveo pero ali kemični svinčnik.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z naliveim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 3 prazne.

Barvna priloga ima 4 strani (17–20).

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. V 6. stoletju so Slovani začeli naseljevati vzhodnoalpski prostor. Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 3 v barvni prilogi.

Najbolj viden je bil propad antičnih urbanih središč. [...] Namesto antičnega pismenstva je nastopilo obdobje zgodnj srednjeveške nepismenosti. Izoblikovan in kodificiran pravni red ter z njim povezano državo so nadomestile nove oblike. Uveljavil se je nov način poljedelstva, zvezan z drugačnim ustrojem. Propadla je cerkvena organizacija s škofijami [...].

(Vir: Štih, P., Simoniti, V., 1996: Slovenska zgodovina do razsvetljenstva, str. 28. Korotan. Ljubljana)

- 1.1. Navedite smer, iz katere je potekala prva naselitev Slovanov v vzhodnoalpski prostor.
- 1.2. Opišite tri posledice prihoda Slovanov za staroselce.

(2 točki)

2. Po razpadu Samove plemenske zveze so alpski Slovani oblikovali prvo slovansko kneževino. Pri reševanju si pomagajte s sliko 3 v barvni prilogi.

- 2.1. Navedite ime te kneževine.
- 2.2. Katere sosednje ljudstvo je ogrožalo njeno samostojnost?
- 2.3. Pojasnite, kako se je spremenil politični položaj kneževine po letu 743.

(3 točke)

3. Z vključitvijo alpskih Slovanov v zahodnoevropski kulturni prostor se je začel proces pokristjanjevanja. Povežite osebe in pojme, povezane s pokristjanjevanjem, tako da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ Modest	
_____ Gospa Sveta	
_____ Konstantin in Metod	A Karantanija
_____ glagolica	B Spodnja Panonija
_____ Brižinski spomeniki	
_____ Blatenski Kostel	

(3 točke)

4. Z uvajanjem fevdalizma se je spremenila družbena podoba današnjega slovenskega prostora.

Nesvoboda ministerialov se je odražala v tem, da so jih njihovi gospodje lahko podarili ali zamenjali, smeli so celo posegati v njihovo osebno življenje, npr. z izbiro žene ali moža. Posledično tudi zemlja, ki so jo prejeli od gospoda, ni bila njihova last, pač pa so jo dobili v najem.

(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 156. Mladinska knjiga. Ljubljana)

- 4.1. Opišite, kdo so bili ministeriali.

- 4.2. Pojasnite, kako se je izražala nesvoboda ministerialov.

(2 točki)

5. Gospodarski in socialni položaj podložnikov je najbolj razviden iz urbarjev.

Najprej je v Zgornji Cirknici 12 kmetij, od katerih ima župan dve. Od ostalih desetih plača vsaka davka en modij pšenice in en modij ovsa, dalje en korec boba, dalje en korec maka, dalje en korec zdroba ali 12 denarjev, [...] dalje malo služnost s plačilom dveh kruhov in enega piščanca, dalje o božiču eno kokoš, o veliki noči 20 jajc.

(Vir: Kos, M., Gestrin, F., Melik, V., 1971: Zgodovinska čitanka 6, str. 37. DZS. Ljubljana)

- 5.1. Navedite pet obveznosti, ki jih je imel podložnik do zemljiškega gospoda v Zgornji Cirknici.

- 5.2. Pojasnite, kako so se podložniki odzivali na povečevanje dajatev, zapisanih v urbarjih.

(2 točki)

6. V slovenskih zgodovinskih deželah je skozi stoletja deželnoknežji položaj pripadal različnim plemiškim rodbinam.

Povežite imena dežel z vladajočimi rodbinami tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ Štajerska	A Eppensteini
_____ Koroška	B Auerspergi/Turjaški
_____ Kranjska	C Goriški grofje
_____ Goriška	D Traungavci/Otokarji

(2 točki)

7. Z nastankom dežel se je oblikovala deželna oblast.

Pojasnite odnos med deželnim knezom in deželnim plemstvom.

(1 točka)

8. Posebno mesto v slovenski zgodovini pripada celjskim grofom, katerih vzpon se je začel v 14. stoletju.

Leta 1436 je zadela celjske grofe najvišja odlika, po kateri je že grof Herman hrepenel. Cesar Sigismund je [...] imenoval celjska grofa Friderika II. in njegovega sina Ulrika za državna kneza [...]. Novim knezom je podelil samostojno sodstvo, jim dovolil kovati denar s svojim grbom, kopati zlato in srebro in jim dal sploh vse pravice, ki so jih imeli drugi knezi v cesarstvu.

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 263. Mohorjeva družba. Celje)

- 8.1. Navedite dve pravici, ki so jih Celjani pridobili z naslovom državnih knezov.

- 8.2. Opišite, kako so bili Celjski povezani z dinastijo Sigismunda Luksemburškega.

- 8.3. Pojasnite, kaj je določala dedna pogodba, sklenjena med Celjani in Habsburžani.

(3 točke)

9. Srednjeveška mesta na Slovenskem so se delila na mesta v notranjosti (celinska mesta) in na obalna (primorska) mesta. Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 4 v barvni prilogi.

Mesta so tu nastajala v obdobju zrelega fevdalizma pod okriljem gradu, kjer je živel zemljiški gospod, na katerega območju je nastalo mesto. Ta gospod je mestu podelil mestni privilegij, s čimer si je v odnosu do mesta pridobil vlogo mestnega gospoda. [...] Srednjeveška mesta v primorju so nastala na antičnih in zgodnesrednjeveških osnovah. [...] Stopnjo avtonomije teh mest slikajo posebni akti, ki jih je mesto sprejelo samo – mestni statuti.

(Vir: Mihelič, D. 1995: Prispevek k poznavanju življenja v srednjeveških mestih. Zgodovina v šoli, št. 2, str. 19)

Po jezikovni in etnični pripadnosti je bilo prebivalstvo srednjeveških mest na Slovenskem heterogeno; bi- oz. trilingvizem je bil tu, na stičišču slovanskega, romanskega in nemškega sveta, nekaj običajnega.

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 113. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

Obkrožite črko pred izbrano vrsto mest.

A MESTA V NOTRANJOSTI

B OBALNA MESTA

- 9.1. V okvir katere države so spadala mesta v poznem srednjem veku?

M 2 5 1 5 1 1 1 2 0 7

- 9.2. S katerim dokumentom so bile opredeljene mestne pravice?
- 9.3. V katerem jeziku so uradovali meščani?
- 9.4. Pojasnite, po čem se je razlikoval obseg te vrste mest od obsega druge vrste mest.

(4 točke)

10. Gradovi, cerkve in samostani so bili v srednjem veku kulturna in intelektualna središča. Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.
- A Samostani so bili v srednjem veku grajeni v gotskem in baročnem slogu.
- B Marijina cerkev na Ptujski Gori je primer plemiškega mecenstva ptujskih gospodov.
- C V samostanih so v skriptorijih tiskali knjige, ki so jih hranili v samostanskih knjižnicah.
- D Najbogatejši knjižnici sta bili v samostanih Žiče in Stična.
- E Med ohranjenimi verskimi besedili v slovenščini je poznan Stiški rokopis.
- F Jožefinski ukrepi niso prizadeli delovanja samostanov na Slovenskem.

(3 točke)

11. Po osmanski osvojitvi Bosne in Hercegovine so se začeli turški vpadi v slovenske dežele. Pri reševanju si pomagajte s sliko 5 v barvni prilogi in s sliko 1.

11.1. Navedite deželo in kraj, kamor so Turki vdrli prvič.

11.2. Navedite dve gospodarski posledici turških vpadov.

11.3. Pojasnite, zakaj so bili turški vpadi za kmete veliko breme.

Slika 1

(Vir: http://www.eheritage.si/apl/Digital.aspx?ID=DDG_023_018_OAREWFAQKCFVKGLGHVISSYUIKDEUIJ. Pridobljeno: 21. 3. 2023.)

(3 točke)

12. V 16. stoletju so izbruhnili veliki kmečki upori na slovenskem ozemlju in v sosesčini. Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 6 v barvni prilogi.

Kmet je imel zaradi stalnih in različnih oblik vojskovanj več kot dovolj razlogov za nezadovoljstvo. Stalno povečevanje bremen ob hkratnem slabšanju gospodarskega položaja pa je zmanjševalo tudi njegove pravice. Materialno siromašenje ni bilo le posledica kmetove prisilne vpetosti v vse bolj razvejano vojaško podjetje, ampak je na to vplival tudi fevdalni gospod, ki je [...] začel spreminjati dotedanje oblike dajatev [...].

(Vir: Štih, P., Simoniti, V., 1996: Slovenska zgodovina do razsvetljenstva, str. 163. Korotan. Celovec)

Po več manjših porazih je kmečka vojska, ki je štela najmanj 12.000 mož, doživela odločilen poraz [...] pri Stubiških Toplicah. Fevdalna oblast [...] se je okrutno maščevala: voditelj upora Ambrož (Matija) Gubec in vrhovni poveljnik uporniške vojske Ilija Gregorič sta bila obsojena na smrt in usmrčena, v bojih in za kazen pa je bilo pobitih ok. 4.000 kmetov.

(Vir: Slovenska zgodovina v besedi in sliki, str. 63. Mladinska knjiga. Ljubljana, 2003)

Obkrožite črko pred izbranim kmečkim uporom.

A (VSE)SLOVENSKI KMEČKI UPOR B HRVAŠKO-SLOVENSKI KMEČKI UPOR

V obliki krajšega besedila navedite dve slovenski deželi, ki ju je zajel upor, in dva vzroka upora. Opišite značilnost upora, dva razloga za neuspeh upora in dve posledici poraza za uporne kmete.

(5 točk)

13. V 16. stoletju se je tudi v slovenskem prostoru začel širiti protestantizem.

V vsakem mestu, trgu in pri slednji fari je treba imeti učitelje in šolarje: v mestih in trgih, da se učijo latinsko in nemško, pri farah pa, da se od duhovnikov, kaplanov in cerkovnikov učijo slovenskega črkopisa, branja in pisanja. [...] Poleg tega naj ima vsak pridigar in duhovnik pri svoji fari učitelja ali cerkovnika, ki naj uči dečke in deklice, meščanske in kmečke otroke slovensko brati in pisati ter na pamet povedati katekizem s kratko razlago.

(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 193. Mladinska knjiga. Ljubljana)

- 13.1. Navedite delo, v katerem je Trubar opisal delovanje protestantske cerkve na Slovenskem.

- 13.2. Pojasnite, zakaj se je moral Trubar kmalu po izidu tega dela umakniti iz slovenskih dežel.

- 13.3. Opišite organiziranost in delovanje protestantskih šol po Trubarjevi zamisli.

(3 točke)

14. Poleg Trubarja so na Slovenskem delovali tudi drugi protestantski pisci.

Povežite imena protestantskih piscev in njihova dela tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ prvi prevod celotnega Svetega pisma	A Sebastijan Krelj
_____ avtor štirijezičnega slovarja	B Adam Bohorič
_____ avtor slovenske slovnice, Zimske urice	C Jurij Dalmatin
_____ avtor Otročje Biblije	D Hieronim Megiser

(2 točki)

Slovensko nacionalno preoblikovanje

15. Leta 1740 je oblast v habsburških deželah prevzela Marija Terezija.

15.1. S katerim dokumentom ji je bilo omogočeno dedovanje vladarskega naziva?

15.2. Navedite razlog, zakaj se je odločila za modernizacijo habsburške monarhije.

(2 točki)

16. Leta 1774 je Marija Terezija uvedla splošno šolsko obveznost.

Opišite spremembo, ki jo je prinesla šolska reforma.

(1 točka)

17. Marija Terezija je skrbela tudi za razvoj kmetijstva.

[...] v 60. letih 18. stoletja so bile ustanovljene kmetijske družbe [...]. Njihovo praktično delo je bilo v prvih desetletjih pospeševanje kmetijskih kultur [...]. Tako so spodbujale kmete k povečevanju proizvodnje lanu in konoplje; s podeljevanjem nagrad so skušale pridobiti kmete, da bi pridelovali krompir; pripomogle so k širjenju krmnih rastlin, zlasti detelje, in so kmetom preskrbovale dobra semena. [...] Uvajale in podpirale so gojitev sviloprejk ter pospeševale sadjarstvo in čebelarstvo.

(Vir: Brodnik, V., in drugi, 2020: Zgodovina 3, str. 139. Mladinska knjiga. Ljubljana)

17.1. Opišite tri načine, kako so kmetijske družbe spodbujale kmete k boljšemu gospodarjenju.

17.2. Pojasnite, kaj je kmetom prinesel nevoljniški patent.

(2 točki)

- Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.

- A Marko Pohlin je izdal v nemščini napisano slovnico, Kranjsko gramatiko.
B Za izdajo prve slovenske znanstvene slovnice je poskrbel Jurij Japelj.
C V Zoisovem krogu sta bila Jernej Kopitar in Valentin Vodnik.
D Valentin Vodnik je napisal delo Poskus zgodovine Kranjske.
E Anton T. Linhart si je prizadeval za jezikovno delitev notranjeavstrijskih Slovanov.
F Blaž Kumerdej si je prizadeval za razvoj šolstva na Kranjskem.

(3 točke)

19. Jezikoslovec Jernej Kopitar je imel idejo o enotnem črkopisu za vse južne Slovence, vendar se s tem niso vsi strinjali. Sledila je abecedna vojna.

Katera pisava se je uveljavila po prepovedi metelčice in dajncice?

(1 točka)

20. V predmarčni dobi je slovenski kulturni in narodni razvoj pomembno zaznamoval časopis Kmetijske in rokodelske novice.

- 20.1. S kakšnim namenom so izhajale Kmetijske in rokodelske novice?

Slika 2: Kmetijske in rokodelske novice

(Vir: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-PHSRICDU>. Pridobljeno: 21. 3. 2023.)

- 20.2. Pojasnite vlogo časopisa v narodnem gibanju.

(2 točki)

21. Revolucionarno vrenje leta 1848 je zajelo tudi slovensko ozemlje. V slovenskem narodnem programu je bilo zapisano:

1. Da se politično razkropljeni narod Slovencev na Kranjskem, Štajerskim, Primorskim in Koroškim, kakor jeden narod v eno kraljestvo z imenom »Slovenija« zedini, in da ima za-se svoj deželni zbor.
2. Da ima slovenski jezik v Sloveniji popolnoma tiste pravice, ktere ima nemški jezik v nemških deželah, da bode tedaj naši volji pripušeno, kdaj in kako hočemo slovenski jezik v šole in pisarnice upeljati.

(Vir: Melik, V., Gestrin, F., 1976: Zgodovinska čitanka 7, str. 31–32. DZS. Ljubljana)

21.1. Navedite naslov slovenskega narodnega programa iz leta 1848.

21.2. Navedite dve zahtevi iz prvih dveh točk tega programa.

(2 točki)

22. V podporo narodnemu programu je bilo organizirano peticijsko gibanje, ki je bilo uspešno predvsem na Štajerskem in v delu Koroške, manj pa na Kranjskem.

Pojasnite vzrok za manjši uspeh programa na Kranjskem.

(1 točka)

23. V obdobju Bachovega absolutizma je odigral pomembno vlogo zemljevid Petra Kozlerja. Pri reševanju si pomagajte s sliko 7 v barvni prilogi.

23.1. Pojasnite pomen Kozlerjevega zemljevida.

23.2. Zakaj so avstrijske oblasti večino izvodov zemljevida zaplenile že v tiskarni?

(2 točki)

24. Slovensko ozemlje je v 19. stoletju zajel val industrializacije, ki ga je spodbudila gradnja železnice med Dunajem in Trstom.

Leta 1843 so o železni cesti spregovorile tudi Bleiweisove Novice. Bralce med drugim podučijo o moči, ki »grozno težke vozove po tem kolovozu, kakor ptica pod nebom, tako naglo podi«. [...] Vozovi za prevažanje ljudi in blaga, ki so pripeti na hlacon, pa pisec poimenuje vozovlak ter zanj pravi, da tako naglo leti, da v eni uri štir, pet, šest, do deset mil [...] preleti. [...]

(Vir: Studen, A., 1997: Ustavite železnega slona! Zgodovina za vse, št. 1, str. 15–16. Zgodovinsko društvo Celje. Celje)

24.1. Kako se je imenovala železniška povezava med Dunajem in Trstom?

24.2. Navedite dve pozitivni posledici prihoda železnice v slovenske dežele.

24.3. Pojasnite, zakaj je železnica povzročila propad splavarstva in prevoznštva.

(3 točke)

25. Na črto pred dogodkom vpišite ustrezno letnico: 811, 976, 1456, 1478, 1550, 1809.

- _____ koroški kmečki upor
- _____ ustanovitev Ilirskih provinc
- _____ cerkveno-upravna razdelitev Karantanije
- _____ izumrtje Celjskih grofov
- _____ nastanek vojvodine Koroške
- _____ izid Trubarjevega Abecednika in Katekizma

(3 točke)

Prazna stran

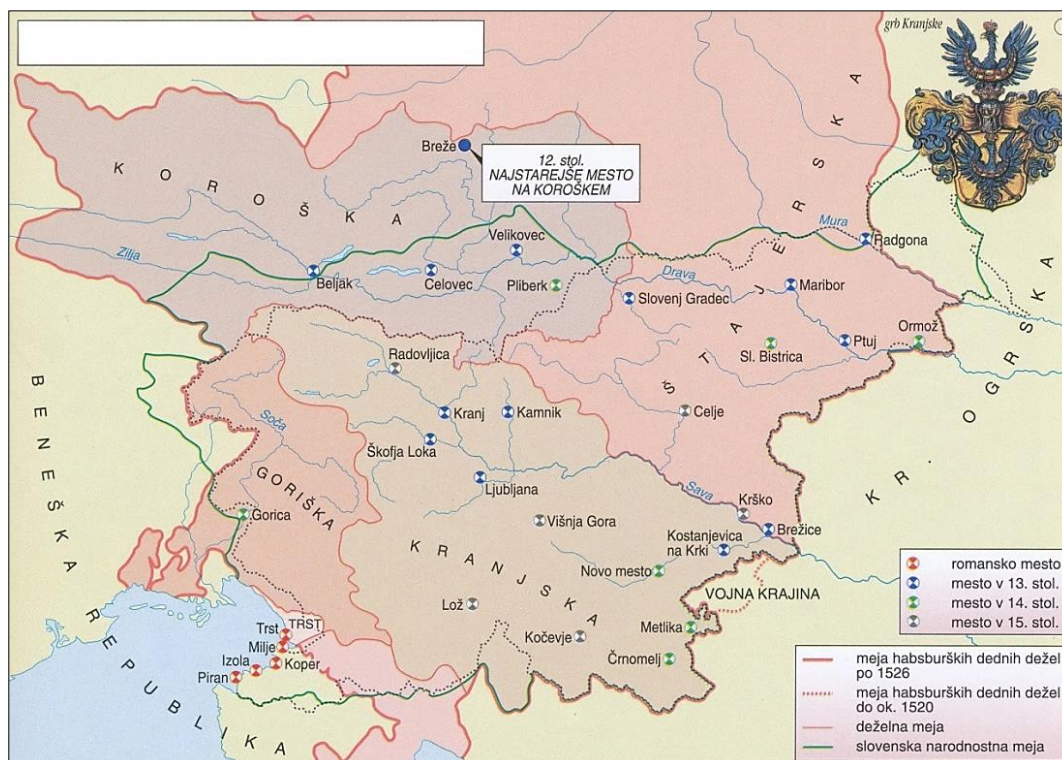
Prazna stran

Prazna stran

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)**Slika 3: Prikaz naselitve Slovanov v vzhodnoalpski prostor**

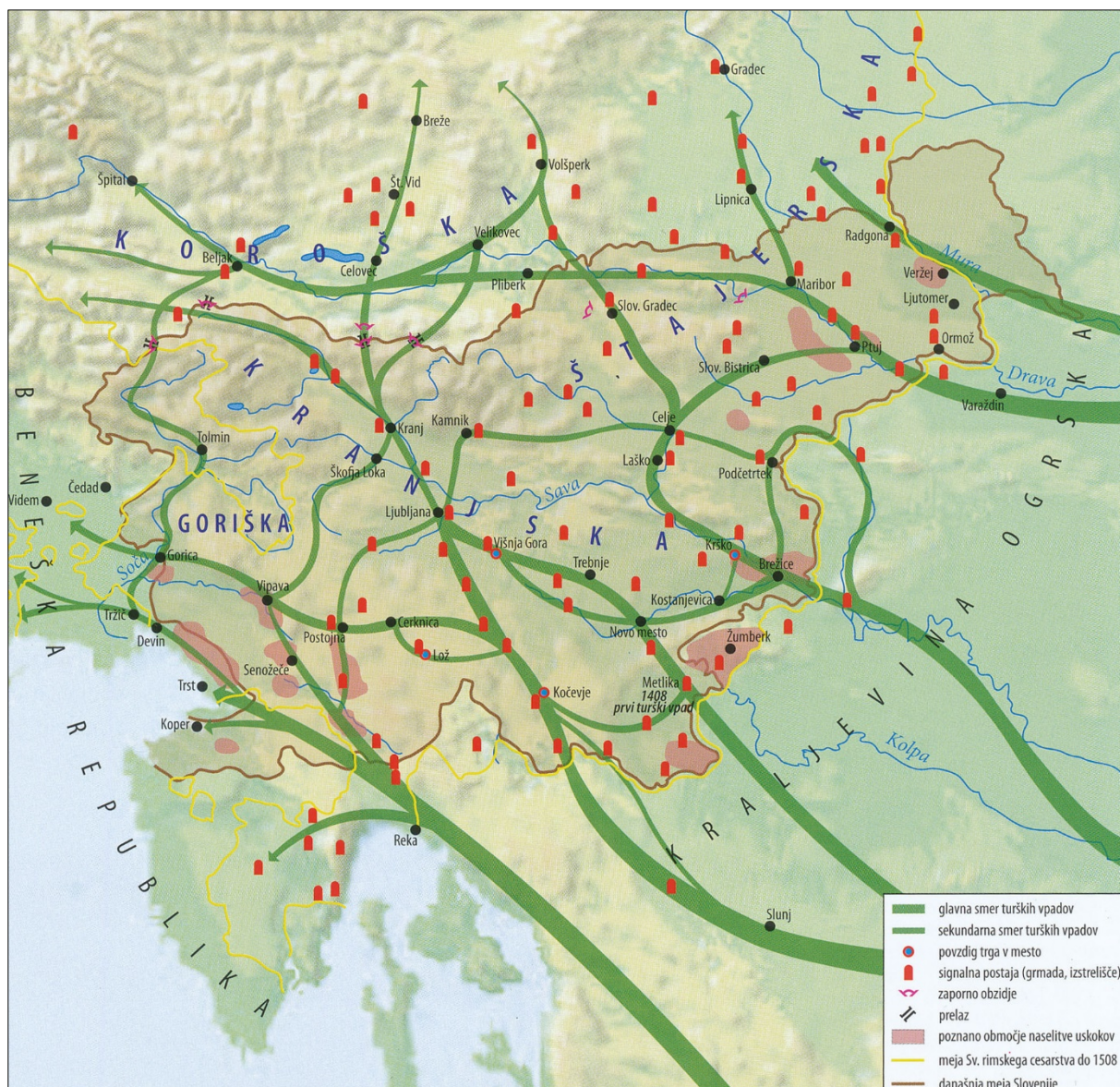
(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 139. Mladinska knjiga. Ljubljana)

Slika 4: Dežele na Slovenskem na začetku 16. stoletja

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 30. Modrijan. Ljubljana, 1999)

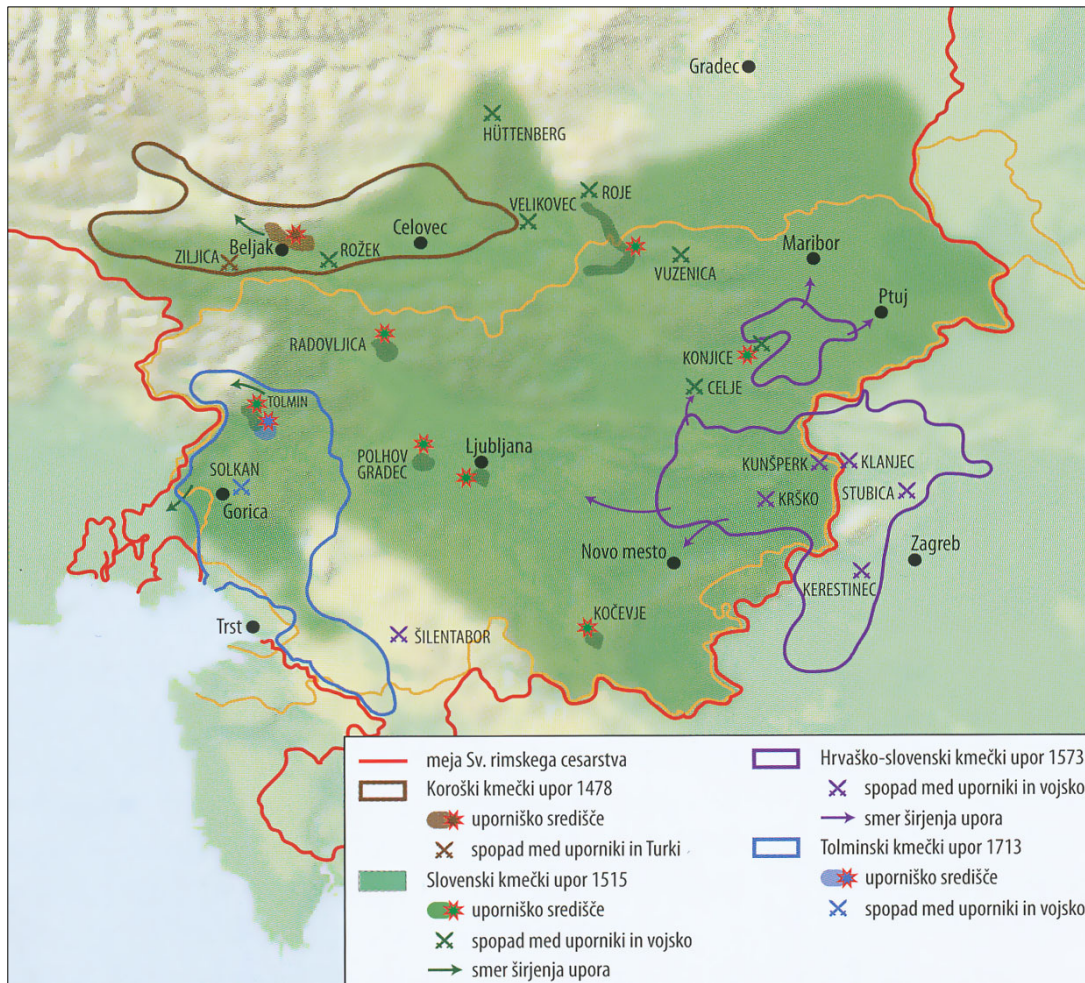

M 2 5 1 5 1 1 2 1 8

Slika 5: Zemljevid smeri turških vpadov v 15. in 16. stoletju

(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 183. Mladinska knjiga. Ljubljana)

Slika 6: Večji kmečki upori na Slovenskem

(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 189. Mladinska knjiga. Ljubljana)

M 2 5 1 5 1 1 1 2 2 0

Slika 7: Zemljovid slovenske dežele in pokrajin

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 128. DZS. Ljubljana)